

desničarske tiranije rasterećuju ili posmatraju kao sitnice, a levičarske demoniziraju onda desni radikali i konzervativci postaju salonski uticajni (F. Pflueger). Sam Hilgruber arogantno je nazvao Habermasa laikom za istoriju i "filozofom koji je diletant u istoriji" (Hilgruber 1987c, S. 345), zato što razvija jednodimenzionalnu optužujuću sliku nacizma i Nemaca u Trećem Rajhu i zalaže se za pluralizam, ali samo unutar "levog" spektra. Hilgruber smatra da ni pojam revizionizam ne treba koristiti kao etiketu, nego u smislu koji je već Nolte pomenuo, da je naime revizija norma svake nauke. Vrednosno neutralizovanje pojma revizije takođe govori o različitom moralnom akcentovanju nekih ključnih pojmova u Historikerstreit.

2. 3. Tekovine i granice Historikerstreita.

Prikazana debata nije bila obični idejnopolitički sukob naučnika, podstaknut manje ili više slučajnom provokacijom koja se potom razvila u burnu raspravu nošenu ličnim, nacionalnim i ideološkim strastima. Spor nije obeležio novu fazu teorija o fašizmu jer novina nije bilo: prevladala su mišljenja koja su suštinu nemačkog fašizma videla u rasizmu i antisemitizmu, a ne spoju interesa dela krupnog kapitala i nacističkog vrha kako su tvrdili marksisti ili u strukturi političkog režima kao kod teorija o totalitarizmu. Iako u raspravi oko fašizma, staljinizma i totalitarizma nisu izneti novi argumenti, krupan je značaj ovoga spora u idejnopolitičkom smislu. Događaj je označio i nagovestio kraj hladnoratovskog poratnog doba, "eksplozivno pucanje ledenog brega", i pokušaj izmene istorijskog sećanja kao osnove nove nemačke politike i nacionalne svesti. Ovaj idejni sukob bolje će se razumeti ako se u kontinuitetu poredi sa dvema krupnim naučnim provokacijama pre i posle njega: tzv. Fišer-sporom s početka 1960-ih i Goldhagendebatom s kraja 1990-ih godina (Kuljić, 1999). Knjiga Frica Fišera "Savez elita" objavljena je 1961. u hladnoratovskom vremenu podizanja Berlinskog zida (Fišer 1983). Njena osnovna teza je da se nemačka zločinačka politika ne može ograničiti na 12 mrkih godina između 1933-45, već da je po sredi dublji kontinuitet nemačkog imperijalizma u oba svetska rata. Za Fišera oba svetska rata su u stvari jedan nemački rat, a granicu epohe čine godine između 1914-45. Za Noltea, pak, celina je "epoha evropskog građanskog rata 1917-1945", a kontinuitet nije imperijalizam nego socijalizmom podstaknuta nacistička reakcija. S druge strane, po nastojanju da fašizam ne omeđi na 12 godina, Fišer je srodan Goldhagenu, premda im je pristup potpuno različit: na jednoj strani društvenoekonomski determinizam dugih procesa, na drugoj istoricistički kontinuitet nemačkog mentaliteta. Odjek Fišerove knjige može se objasniti nadmoćnošću levičarske epohalne svesti, dok je Goldhagen privukao pažnju kada je postmoderna počela da rehabilituje istoriju svakodnevnice. Historikerstreit je na sredini između ova dva provokativna pristupa fašizmu. Podstaknut erozijom marksizma nagovestio je potonju istorijalizaciju fašizma (njegovo izolovanje iz kontinuiteta). Najupadljivija tačka spora je način smeštanja Aušvica u nemačku istoriju iz kog su istekle pomenute različite periodizacije epohe, tj. radikalne kritike i neutralizacije fašizma, odnosno oprečno podvlačenje nultog časa.

U metodskom pogledu važna razlika istekla je iz različite srazmere korišćenja sinhronog i dijahronog uporednog pristupa kod objašnjenja fašizma. Sinhrona poređenja vremenski bliskih zbivanja prevladavaju kod teorija o totalitarizmu i u njihovom središtu najčešće su političke ustanove (dve verzije jednopartijskog terora). Dijahrona poređenje pojava i procesa u širem vremenskom rasponu (dve verzije nemačkog imperijalizma) raširenija su